

VASTAUS hra P. NEZH DANOVILLE

„Zhiznin” 4. numerossa hra P. Nezhdanov käsittelee minun ja muiden tekijäin kirjoituksia markkinateoriasta. Aikomukseni on vastata vain yhteen hra P. Nezhdanovin väitteeseen, nimittäin siihen, että kirjoituksessani „Nautshnoje Obozrenijen” tämän vuoden 1. numerossa olen muka „vääristellyt taisteluni kolmansien henkilöiden teoriaa vastaan”. Mitä tulee muihin hra P. Nezhdanovin asettamiin kysymyksiin, jotka koskevat markkinateoriaa ja muun muassa P. B. Struven mielipiteitä, niin rajoitun vain vetoamaan artikkeliini vastaukseksi Struvelle („Vieläkin realisoimisteoriakysymyksestä”; sen julkaiseminen „Nautshnoje Obozrenijessa” on pitkistynyt syistä, jotka eivät ole riippuneet tekijästä).

Hra P. Nezhdanov väittää, että „kapitalistista tuotantoa ei vaivaa minkäänlainen tuotannon ja kulutuksen välinen ristiriita”. Tästä hän johtaa, että tunnustaessaan tämän ristiriidan „Marx poti pahaa sisäistä ristiriitaisuutta” ja että minä toistan Marxin tekemän virheen.

Pidän hra P. Nezhdanovin mielipidettä vallan virheellisenä (taikka väärinkäsitykseen pohjautuvana) enkä voi huomata Marxin katsomuksissa mitään ristiriitaa.

Hra P. Nezhdanovin väite, että kapitalismissa ei ole minkäänlaista ristiriitaa tuotannon ja kulutuksen välillä, on siinä määrin kummallinen, että sen selityksenä voi olla vain kerrassaan *erikoinen merkitys*, jonka hän antaa „ristiriita”-käsitteelle. Nimittäin hra P. Nezhdanov luulee, että „koska on tosiaan olemassa ristiriita tuotannon ja kulutuksen välillä, niin tämä ristiriita on aiheuttava systemaattisesti liikatuotetta” (s. 301; sama esiintyy myös lopputeeseissa

s. 316). Tuo on aivan mielivaltainen ja mielestäni aivan väärä tulkinta. Arvostellessaan väitteitäni tuotannon ja kulutuksen välisestä ristiriidasta kapitalistisessa yhteiskunnassa hra P. Nezhdanovin olisi pitänyt (minun käsittääkseni) selittää lukijalle, miten minä tuon ristiriidan käsitän, eikä rajoittua esittämään omaa katsantokantaansa tämän ristiriidan olemuksesta ja merkityksestä. Koko kysymyksen ydin (mikä on saanut hra P. Nezhdanovin polemisoimaan minua vastaan) onkin juuri siinä, että minä käsitän tämän kyseessä olevan ristiriidan aivan toisin kuin hra P. Nezhdanov sen haluaa ymmärtää. En ole missään sanonut, että tämän ristiriidan pitäisi aiheuttaa *systemaattisesti* * liikatuotetta; en luule sellaista, eikä Marxin sanoista voida tulla sellaiseen käsitykseen. Kapitalismille ominainen tuotannon ja kulutuksen välinen ristiriita on siinä, että tuotanto kasvaa tavattoman nopeasti, että kilpailun vaikutuksesta sen tendenssinä on rajaton laajeneminen, kun taas kulutus (henkilökohtainen kulutus) kasvaessaankin kasvaa äärimmäisen heikosti; kansanjoukkojen proletaarinen tila ei anna henkilökohtaiselle kulutukselle mahdollisuutta kasvaa nopeasti. Minusta tuntuu, että jokainen, joka tarkkaavaisesti lukee „Tutkielmieni” sivut 20 ja 30 (sismondilaisia käsittelevä kirjoitus, jota hra P. Nezhdanov siteeraa) ja „Nautshnoje Obozrenijesta” sivun 40 (1899, № 1)** vakuuttuu siitä, että olen alusta pitäen antanutkin *vain sellaisen merkityksen* kapitalismille ominaisen tuotannon ja kulutuksen väliselle ristiriidalle. Eikä tuolle ristiriidalle voidakaan antaa muuta merkitystä, jos pidetään tiukasti kiinni Marxin teoriasta. Kapitalismille ominainen tuotannon ja kulutuksen välinen ristiriita on vain siinä, että kansallisriikkaus kasvaa rinnan kansan kurjuuden kasvun kanssa, yhteiskunnan tuotantovoimat kasvavat ilman vastaavaa kansan kulutuksen kasvua, ilman että näitä tuotantovoimia käytettäisiin työtätekevien joukkojen hyödyksi. Tässä merkityksessä ymmärrettynä tämä käsiteltävänä oleva ristiriita on tosiasia, joka on kaiken epäilyksen ulkopuolella ja jonka vahvistaa todeksi miljoonien ihmisten jokapäiväinen kokemus, ja juuri tämän tosiasian havaitseminen johtaa työntekijöitä niihin katso-

* Korostan *systemaattisesti*, sillä liikatuotteen epäsystemaattinen tuottaminen (kriisit) on kapitalistisessa yhteiskunnassa kiertämätöntä, johtuen se tasasuhtaisuuden rikkoutumisesta eri teollisuusalojen välillä. Ja määrätty kulutuksen tlla on eräs suhteellisuuden elementti.

** Ks. Teokset, 2. osa, ss. 137, 148 ja tätä osaa, ss. 45—46. *Toim.*

muksiin, jotka ovat saaneet täydellisen ja tieteellisen ilmaisuksensa Marxin teoriassa. Tämä ristiriita ei vie lainkaan ehdottomasti siihen, että systemaattisesti tuotettaisiin liikatuotetta (niinkuin hra Nezhdanov haluaa luulla). Voimme kylläkin kuvitella (järkeilemällä ihanteellisesta kapitalistisesta yhteiskunnasta puhtaasti teoreettisesti) koko tuotteen realisoituvan kapitalistisessa yhteiskunnassa ilman mitään liikatuotetta, *mutta me emme voi kuvitella kapitalismia*, jossa ei olisi tuotannon ja kulutuksen välistä epäsuhdetta. Tämä epäsuhte ilmenee siinä (kuten Marx on selvästi osoittanut kaavoissaan), että tuotantovälineiden tuotanto voi ja sen pitääkin mennä kulutustarvikkeiden tuotannon edelle.

Näin muodoin hra Nezhdanov on tehnyt aivan virheellisesti sen johtopäätöksen, että tuotannon ja kulutuksen välisen ristiriidan pitää aiheuttaa systemaattisesti liikatuotetta, ja tästä virheestä on johtunut se hänen epäoikeutettu syytöksensä, ettei Marx ole johdonmukainen. Päinvastoin, Marx pysyy ankarasti johdonmukaisena todistaessaan:

1) että tuote *voidaan* realisoida kapitalistisessa yhteiskunnassa (tietysti olettamalla eri teollisuudenalojen olevan keskenään tasasuhteessa); että olisi virheellistä tämän realisoimisen selittämiseksi vetää esiin ulkomaankauppaa tai „kolmansia henkilöitä”;

2) että pikkuporvarillisten taloustieteilijöiden (à la * Proudhon) teorit *lisäarvon* realisoimisen mahdottomuudesta perustuvat siihen, ettei yleensä ollenkaan ymmärretä itse realisoimisprosessia;

3) että täysin suhteellisenkaan, ihanteellisen sileänkään realisoimisen oloissa me emme saata kuvitella kapitalismia, missä ei olisi ristiriitaa tuotannon ja kulutuksen välillä, missä ei olisi sitä, että tuotannon kasvaessa jättiläismäisesti kansan kulutus lisääntyy äärettömän vitkaan (tai pysyy muuttumattomana jopa huononeekin). Realisoiminen tapahtuu enemmän tuotantovälineiden kuin kulutustarvikkeiden pohjalla — se käy selvästi ilmi Marxin kaavoista; ja siitä taas puolestaan johtuu kiertämättömästi, että „mitä enemmän tuotantovoima kehittyy, sitä enemmän se joutuu ristiriitaan sen ahtaan perustan kanssa, jolle kulutussuhteet pohjautuvat” (Marx)⁴⁶. Kaikista niistä „Pääoman” kohdista, joissa käsitellään kysymystä tuotannon ja kulutuksen

* — sen tapaisten kuin. *Toim.*

välisestä ristiriidasta *, ilmenee selvästi, että *vain sellaisessa merkityksessä* Marx onkin ymmärtänyt ristiriidan tuotannon ja kulutuksen välillä.

Muuten hra P. Nezhdanov luulee, että hra Tugan-Baranovskikin kieltää tuotannon ja kulutuksen välisen ristiriidan kapitalistisessa yhteiskunnassa. En tiedä, pitääkö tuo paikansa. Hra Tugan-Baranovski on itse esittänyt kirjassaan kaavan, joka osoittaa mahdolliseksi tuotannon kasvun kulutuksen supistuessa (ja se on todella mahdollista ja sellaista tapahtuukin kapitalismin oloissa). Voidaanko tosiaan kieltää, että tässä me näemme ristiriidan tuotannon ja kulutuksen välillä, vaikkei siinä olekaan liikatuotetta?

Syyttäessään Marxia (ja minua) epäjohtonmukaisuudesta hra P. Nezhdanovilta jäi sitä paitsi huomaamatta, että katsantokantansa perustelemiseksi hänen olisi pitänyt ottaa selville, miten on ymmärrettävä tuotantovälineiden tuotannon „riippumattomuus” kulutustarvikkeiden tuotannosta. Marxin mukaan tämä „riippumattomuus” rajoittuu siihen, että tietty (ja herkeämättä kasvava) osa tuotteesta, mikä on tuotantovälineiden muodossa, realisoidaan vaihtojen tietä kyseessäolevan lohkon sisällä, t.s. vaihtamalla tuotantovälineitä tuotantovälineisiin (taikka käyttämällä hankittu tuote in natura ** uuteen tuotantoon); mutta *loppukädessä* tuotantovälineiden valmistaminen on välttämättä sidottu kulutustarvikkeiden valmistukseen, sillä tuotantovälineitä ei valmisteta sinänsä tuotantovälineiden vuoksi, vaan ainoastaan sen vuoksi, että kulutustarvikkeita valmistavilla teollisuuden aloilla tarvitaan yhä enemmän ja enemmän tuotantovälineitä ***. Näin muodoin pikkuporvarillisten taloustieteilijöiden katsomukset eivät eroa Marxin katsomuksista siinä, että edelliset ovat tunnustaneet yleensä yhteyden tuotannon ja kulutuksen välillä kapitalistisessa yhteiskunnassa ja että jälkimmäinen on yleensä kieltänyt tämän yhteyden (sehän olisi järjettömyys). Ero on siinä, että pikkuporvarilliset taloustieteilijät ovat pitäneet tätä tuotannon ja

* Nämä kohdat on esitetty kirjoituksessani v. 1899 „Nautshnoje Obozrenijeni” I. n:rossa (ks. tätä osaa, s. 43 ja seur. *Toim.*) ja ne on toistettu „Kapitalismin kehitys Venäjällä”-teoksen I luvussa, ss. 18—19 (ks. Teokset, 3. osa, ss. 37—38. *Toim.*).

** — luontalsmuodossa. *Toim.*

*** „Das Kapital”, III, 1, 289 („Pääoma”, III osa, 1. nide, s. 289.⁴⁷ *Toim.*). Olen siteerannut sitä „Nautshnoje Obozrenijessa”, s. 40 (ks. tätä osaa, s. 46. *Toim.*) ja „Kapitalismin kehityksessä”, 17 (ks. Teokset, 3. osa, s. 36. *Toim.*).

kulutuksen välistä yhteyttä *välittömänä*, luulleet, että *tuotanto käy kulutuksen jäljessä*. Marx sen sijaan on osoittanut, että tämä yhteys on *vain välillinen*, että se käy ilmi *vasta loppukädessä*, sillä kapitalistisessa yhteiskunnassa *kulutus käy tuotannon jäljessä*. Mutta vaikkapa välillisenäkin, tämä yhteys on kuitenkin olemassa; kulutuksen täytyy loppukädessä seurata tuotantoa, ja kun tuotantovoimat pyrkivät lisäämään rajattomasti tuotantoa, mutta kansanjoukkojen proletaarinen tila rajoittaa kulutusta, niin siinä on epäilemättä ristiriita. Tämä ristiriita ei merkitse kapitalismin mahdottomuutta*, vaan se merkitsee välttämättömyyttä muuttua korkeammaksi muodoksi: mitä pahemmaksi tämä ristiriita käy, sitä pitemmälle kehittyvät sekä tämän muuttumisen objektiiviset edellytykset että sen subjektiiviset edellytykset, t.s. tämän ristiriidan tietäminen työntekijöiden taholta.

Nyt herää kysymys, minkähänlaisen asenteen hra Nezhdanov mahtanee ottaa kysymyksessä, jona on tuotantovälineiden „riippumattomuus” kulutustarvikkeista? Jompikumpi: joko hän kieltää niiden välisen riippuvaisuuden kokonaan, ryhtyy väittämään mahdolliseksi realisoida tuotantovälineitä, joilla *ei ole mitään yhteyttä* kulutustarvikkeisiin, ei mitään yhteyttä edes „loppukädessäkään” — ja silloin hän joutuu kiertämättä järjettömyyteen, tahi hän Marxia seuraten tunnustaa, että tuotantovälineet ovat loppukädessä sidotut kulutustarvikkeisiin — ja silloin hänen on myönnettävä oikeaksi minun käsitykseni Marxin teoriasta.

Esitän esimerkin havainnollistaakseni lopuksi abstraktisia ajatelmia konkreettisin tiedoin. On tunnettua, että jokaisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa koneiden käyttöä haittaa useinkin äärettömän alhainen palkka (= kansanjoukkojen alhainen kulutustaso). Enemmänkin: sattuu niinkin, että työnantajien hankkimat koneet seisovat toimettona, sillä työkäsien hinnat laskevat niin alas, että käsityö käy isännälle edullisemmaksi! ** Tässä tapauksessa on päivän

* „Tutkielmia”, s. 20 (ks. Teokset, 2. osa, s. 137. *Toim.*); „Nautshnoje Obozrenije” № 1, s. 41 (ks. tätä osaa, s. 47. *Toim.*); „Kapitalismin kehitys”, ss. 19—20 (ks. Teokset, 3. osa, ss. 38—39. *Toim.*). Jos tämä ristiriita johtaisi „systemaattiseen liikatuotteen” muodostumiseen, niin se merkitsisi juuri kapitalismin mahdottomuutta.

** Esimerkin tästä viimeksi mainitusta ilmiöstä Venäjän kapitalistisen maanviljelyksen alalta olen esittänyt teoksessa „Kapitalismin kehitys Venäjällä”, s. 165 (ks. Teokset, 3. osa, s. 200. *Toim.*). Eivätkä moiset ilmiöt ole pötkkeellisiä yksityistapauksia, vaan tavallinen ja *kiertämätön* seuraus kapitalismin perusominaisuuksista.

selvää kulutuksen ja tuotannon välinen ristiriita, se ristiriita, että toisaalta kapitalismi pyrkii kehittämään rajattomasti tuotantovoimia, mutta toisaalta kansan proletaarinen tila, kurjuus ja työttömyys rajoittavat tätä pyrkimystä. Mutta yhtä selvää on myös, että oikeana johtopäätöksenä tästä ristiriidasta voi olla yksinomaan vain se, että itse tuotantovoimien kehitys on hillittömällä voimalla johtava siihen, että kapitalismi vaihtuu yhteenliittyneiden tuottajien taloudeksi. Sitä vastoin olisi kerrassaan virheellistä tehdä tästä ristiriidasta sellainen johtopäätös, että kapitalismi on antava *systemaattisesti* liikatuotetta, t.s. ettei kapitalismi yleensä pysty realisoimaan tuotetta eikä sillä sen tähden voi olla mitään edistyksellistä historiallista osuutta j.n.e.

Kirjoitettu toukokuussa 1899

Julkaistu joulukuussa 1899

aikakauslehdessä „Žizn’”

Allekirjoitus: Vladimir Iljin

*Julkaistaan aikakauslehdien
tekstin mukaan*